

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

1-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

R.D.Dehqonov	
Bolalarni qo'g'irchoq teatri orqali tarbiyalashning o'ziga xos ahamiyati.....	194
X.M.Xoshimxonov	
Xoja Ahmad Yassaviyning irfoniy – falsafiy qarashlari.....	198
M.A.Muxiddinova	
Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining jamoaviy ijodiy, kasbiy va texnik tayyorgarligining pedagogik xususiyatlari.....	204
Y.A.Saidova	
O'smirlarda ishonch hissi va uning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	208
Sh.A.Mamajonov, X.M.Jo'rayev	
Bo'lajak kimyo o'qituvchilarida ekologik kompetentlikni shakllantirish.....	213
M.M.Azizov	
Skandinavcha yurish sport-sog'lomlashtirish dasturlarini optimallashtirishning asosiy vositasi sifatida	218
D.V.Vohidova	
Xoja Abdulxoliq G'ijduvoni ustoz-shogird sifatleri haqida.....	223
X.X.Raxmatova	
Murosa falsafasiga doir tushunchalarning tasavvufiy mohiyati	227
X.X.Raxmatova	
Ma'rifatli jamiyat qurishda Xoja Ahror Valiy murosaga oid qarashlarining ahamiyati.....	232
O.L.Berdiyev	
Abu Ali Ibn Sino va Nosiruddin Tusiyning falsafiy qarashlari	237
D.D.G'ulomov	
Abdulla Qodiriy ijodida retrospektiv syujet ("Mehrobdan chayon" romani misolida)	243
D.I.Gulamova	
Interpretation of euphemisms used in social life	246
M.K.Juliyev, L.A.Gafurova, M.D.Xolmurodova, B.E.Abdikairov	
O'zbekistonda tuproq eroziyasining sabablari va eroziyaga tasir qiluvchi omillar	250
B.O.Komilova, M.R.Toxirova	
Yuqori sinf o'quvchilarining aqliy faoliyatiga jismoniy mashqlarning ta'siri	254
B.O.Komilova	
Ichak turli bo'limlaridagi fermentlar faolligining ayrim gormonlar ta'sirida o'zgarishi.....	257
Z.M.Otaxonova, J.M.Otajonov	
Talabalarni xalq pedagogikasi asosida milliy ruhda tarbiyalashning o'ziga xos xususiyatlari	260
A.I.Mirzoyev, M.A.Mamasoliyeva, J.M.Turdaliyev, B.D.Raxmonov, Sh.Sh.Turg'unboev, I.A.Xudoynazarov	
Navoiy viloyati sho'rlangan tuproq tarkibidagi tuzlarni yuvish uchun kimyoviy melioratsiya usulidan foydalanish istiqbollari.....	263
Sh.K.Abduraxmonov	
Chaqiriqqacha harbiy ta'lim kursantlarida kasbiy madaniyatni rivojlantirish metodikasi va pedagogik shartlari.....	270
U.R.Radjabov, K.B.Xakimdjano	
Maktabgacha ta'lim muassasi tarbiyalanuvchilarini harakatli o'yinlar orqali bolalar psixologiyasini va nutqini rivojlantirish usulublari.....	275
O.Ortiqov	
Mustaqillik davrida ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlar tahlili (1990-1994 yillar).....	279
A.R.Jo'rayev	
Minnatdorchilik bildirish nutqiy janrining lingvistik xususiyatlari.....	283
M.C.Курбоналиева	
Муаррифии чанд тазираи умумии шоирони асри xviii	286
X.A.Lutfullayeva	
Problems of developing self-educational skills of students	293
P.Абдуллаев	
Татабуъоти Амир Муиззй ба қасидаҳои Унсурии Балхӣ	298

XOTIRA

Ustoz Muxammadjon Qoraboyevning yorqin xotirasi	304
--	------------

BOLALARNI QO'G'IRCHOQ TEATRI ORQALI TARBIYALASHNING O'ZIGA XOS AHAMIYATI

ВАЖНОСТЬ ВОСПИТИЯ ДЕТЕЙ ЧЕРЕЗ КУКОЛЬНЫЙ ТЕАТР

RAISING CHILDREN THROUGH PUPPET THEATER SPECIAL IMPORTANCE

Dehqonov Ravshan Davlataliyevich¹

¹O'zbekiston davlat san'at va madaniyat institutining Farg'ona mintaqaviy filiali teatr san'ati kafedra dotsenti v.b.

Annotatsiya

Ushbu maqolada qo'g'irchoq teatr san'atining o'ziga xos jihatlari va xususiyatlari hamda o'sib kelayotgan yosh avlodni qo'g'irchoq teatri orqali tarbiyalashning nazariy asoslari haqida so'z boradi.

Аннотация

В данной статье говорится об уникальных аспектах и особенностях искусства театра кукол, а также о теоретических основах воспитания молодого поколения посредством театра кукол.

Abstract

This article talks about the unique aspects and features of the art of puppet theater, as well as the theoretical foundations of educating the younger generation through puppet theater.

Kalit so'zlar: *Ajdodlar ruhi, umumiylik, rang-baranglik, sahna bezagi, san'at, raqs, teatr san'ati, tabiat ekologiyasi, inson qalbi, oila, g'oyaviy-tarbiyaviy.*

Ключевые слова: *Родовой дух, общность, многообразие, сценическое оформление, искусство, танец, театральное искусство, природная экология, человеческое сердце, семья, идейно-просветительская.*

Key words: *Ancestral spirit, community, diversity, stage design, art, dance, performing arts, natural ecology, human heart, family, ideological and educational.*

KIRISH

Bugungi kunda qo'g'irchoq teatri ifodaviy vositalardan tashkil topgan boy mulkka ega bo'lgan holda qo'g'irchoq teatri o'yinlari, inson hayotida juda qadim davrlardan beri mashg'ul bo'lib shug'ullanib kelinmoqda. Bu teatr qush va hayvonlarga taqlid qilish, ajdodlar ruhiga sig'inish natijasi oqibatida vujudga kelgan. "Qo'g'irchoq o'yini", xalq professional teatri bo'lmish – masxarabozlik an'anaviy qo'g'irchoq teatrlarining dastlabki ko'rinishlardan biri hisoblangan. Ular o'rtasida o'zaro umumiylik mavjud bo'lib, hozirda tomoshabin bu ko'rinishlarni bemalol ajratib oladi. "Masxarabozlar o'z tomoshalarida niqob ishlatganlarida go'yo qo'g'irchoqqa aylanganlar, chunki goh qotib, goh jonlanib turuvchi sahnaviy qo'g'irchoq vositalarini ishga solishga majbur bo'lishgan"[1].

Biroq, tomoshabinni jonsiz qo'g'irchoqning ko'z oldida harakatga keltirish nihoyatda hayratga soladi. Aynan harakatsiz haykallarni jonlanishi qo'g'irchoq teatri boshlanishiga turtki bo'lgan. Shu sababdan qo'g'irchoqlar bilan bog'liq tomoshalar teatr san'atining qadimgi turlaridan biri hisoblangan. Sharqda qo'g'irchoq teatrlarining barcha shakllari mavjud edi. Biroq ulardan soya teatri ("fonus hayol") teatri keng tarqalgan. Simlar bilan boshqariladigan qo'g'irchoq teatrlari XI – XII asrlarda Indoneziyada keng tarqalgan. Shu vaqtgacha Sharqda ham an'anaviy, ham klassik qo'g'irchoq teatrlari shakllanib kelmoqda Yevropada esa XIX asrga kelib an'anaviy qo'g'irchoq teatrlari inqirozga uchrab, klassik qo'g'irchoq teatrlari yuzaga kela boshlagan. Jumladan 1939 yilda Toshkentda Respublika qo'g'irchoq teatri hamda 1968-yilda Andijonda "Lola" teatri faoliyat boshlagan.

Hozirgi kunda mamlakatimizda 10 ga yaqin qo'g'irchoq teatrlari faoliyat olib bormoqda. Mustaqillik yillarida qo'g'irchoq teatrlari uchun izlanishlar yillari bo'ldi. Garchi Respublika madaniyat ishlari vazirligi va mahalliy budjet orqali qo'g'irchoq teatrlarini muayyan dotatsiya bilan ta'minlab turgan bo'lsada, baribir har bir teatr ma'muriyati bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida homiylar topish va ijodiy ishlarni yangi tartibda olib borishga harakat qilib keldi. 1999-yilda o'zining 60 yilligini nishonlagan Respublika qo'g'irchoq teatrida I. Lukyanovanning "Karvonsaroy" asari an'anaviy teatr dramaturgiyasi, uslubi, vositalari va qahramonlaridan foydalangan holda sahnalashtirildi. Shuningdek, yosh rejissor B.Yodgorxo'jayevning "Ur to'qmoq", "Uchar kovush" asarlarini

sahnalashtirgan bo'lib, bu teatrdan S.Seduhin va V.Orlovlarning "Oltin jo'ja", F.Jo'rayevning "Qanotli odamlar" shular jumlasidandir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Istiqloq davrida bir necha yangi davlat qo'g'irchoq teatrlari va o'nlab teatr-studiyalari hamda havaskorlik qo'g'irchoq guruhlari, Qoraqalpoq davlat qo'g'irchoq teatri 1990-yil 27-fevralda, Farg'ona viloyati qo'g'irchoq teatri 1993-yil 1-martda, Xorazm viloyat qo'g'irchoq teatri Xiva shahrida 1993-yil 14-mayda ish faoliyatlarini boshlagan. Farg'ona viloyat qo'g'irchoq teatrida I. Kalvinoning "Uch apelsin" (1994), "Isqirt o'rdakcha", "Qishki ertak", "Kitsik, Mitsik va masxaraboz amaki", "Ming bir kecha", "Alpomish" (2000) kabi spektakllar sahnalashtirildi. Aynan shu davrda qo'g'irchoq teatrlarida xalq og'zaki ijodiga, an'anaviy qo'g'irchoq teatri uslubi va vositalariga murojaat kuchaydi. Jumladan, Buxoro va Toshkent qo'g'irchoq teatrlarining "Chodiri jamol", Xiva teatrlarining "Afandi hangomali", Jizzax teatrlarining "Tomoshada tomosha", Andijon "Lola" teatrlarining "Bor ekanu yo'q ekan..." kabi spektakllari ana shularga misol bo'ladi[2].

Dastlab mustaqillik yillarida qo'g'irchoq teatrlarida quyidagi tendensiyalar mavjud bo'lgan:

Birinchidan, qo'g'irchoq teatrlarimiz barcha tarkibiy qismlarda (chodirlar, qo'g'irchoqlarning yasalishi va o'ynalishida, ijrochilik, musiqada, "jonli" ijrochining qo'g'irchoqlar bilan muloqotida, janr shakllarida) rang-baranglikka intilib kelmoqda. Bir qolipdagi shakllarni buzib, qo'g'irchoqlar chodiridan tashqariga chiqish va peshsahnani, qanotlarni egallab, tomoshabinlarga tobora yaqinlashib borish mayli kuzatilmoqda. Bu rejissorlarni ishi edi. Shu bilan bir qatorda, spektakllarda "jonli" chiqishlar qo'g'irchoqlar ishtirokidagi sahnalarni ba'zan bosib ketmoqdaki, bu bora-bora qo'g'irchoq teatri poetikasining buzilishiga olib kelishi mumkin.

Ikkinchidan, qo'g'irchoq teatrlarida xalq ijodiga, an'anaviy qo'g'irchoq teatri uslubi va vositalariga qiziqish mavjudligi e'tiborlidir.

Uchinchidan, qo'g'irchoq teatr sahnalarida rassomning ovozi tobora baralla yangray boshladi. To'g'ri, bunda rassomning o'rnini ham katta bo'lgan. Ammo, istiqloq davrida Toshkent teatrlaridagina emas, viloyat teatrlarida ham sahnalashtiruvchi rejissor bilan bir xil, ba'zan hatto yetakchi mavqega ega bo'la boshladi[3].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Qo'g'irchoq teatr san'atining o'ziga xosliklariga kelsak, – bu faqat tajriba orqali orttiriladigan sehrli hususiyatlar yangi turdagi qo'g'irchoq teatri san'atida mavjud edi va ko'p yillar mobaynida rivojlanib, o'zining jozibadorligini ko'rsatdilar. Biroq, ochiqdan ochiq emas, faqat spektakllardagi rejissor talqinlari, aktyorlar sahna obrazlari yaratish uslublari va rassom kompozitorlarini ifodaviy – tasviriy, musiqaviy ijodiy mahsulotlarini sintezi orqali namoyon bo'ldilar. Mashhur qo'g'irchoq teatri aktyori YE.Sperenskiy: "Men 40 yil teatr shirmasi ortida faoliyat olib borgan bo'lsada hamon shirma ortidagi aktyor kimligini bilmayman. Garchi dramatik teatr sahnasida ijod qilmagan bo'lsam ham, ammo dramatik aktyor kimligini tasavvur eta olaman..."[4]. uning tasavvuricha, qo'g'irchoqbozlar kasbi siymosi (imidji) hamon aniq konturlarga ega emas. "San'at an'analarga tayanib, ba'zida ularni inkor etib rivojlanadi. An'analar haqidagi bilim nafaqat bizning dunyoqarashimizni boyitadi, shu bilan birga, tasavvurlarimizni qo'zg'aydi va amaliy jihatdan bizning ijodimizga o'z ta'sirini ko'rsatadi. Bu ma'noda menga qo'g'irchoq teatr – xalqning sevikli go'dagi va shuning uchun uning demokratik tabiati umuminsoniy ahamiyatga egadir"[5], deb xulosa qilgan.

Qo'g'irchoq teatr san'atining o'ziga xosligini anglagan mutaxassis – rejissor bo'lsin yoki aktyor, teatr bezakchisi (ssenograf) yoki kompozitor, nurlar bo'yicha tasvirchi yoki ovoz operatorlari spektakl sahna obrazini, qahramonlar obrazlarini yaratishda o'z yo'llarini topa oladi. Hozirda bu teatr spektakllarida personajlarning tashqi ko'rinishi, xarakterlar, qoidalar shakllanib bormoqda. Qo'g'irchoq aktyorlari odatda oddiy qo'l orqali amalga oshirish bilan birga, mexanik qurilmalar yordamida ham sahna asarlari bolajonlarga qo'yilmoqda. Qo'g'irchoqlar o'rnida robotlar ham faoliyat olib borishni boshlagan. Qo'g'irchoq teatri san'ati sehrli san'at hisoblanadi. Bu yerda latta, yog'och, loy, papye-mashe, qog'oz, patlar singari turli arzimlas ashyolardan yasalgan kulgili va ba'zan beo'xshov qiyofalar, sahna bezaklari birdan jonlanib, yosh tomoshabinni ajoyib va qiziqarli olamga olib kirib ketadi. Qo'g'irchoq teatrida voqealar antiqa tarzda, g'ayriixtiyoriy, lekin bolalikdagi sehrli tasavvurlar og'ushida, ishonchli kechadi va yuraklarga quvonch ulashadi. Qo'g'irchoqning xilma-xil turlari va tuzilishi, zamonaviy teatrdan foydalanayotgan qo'g'irchoq o'ynatishning turli usullari shular jumlasidandir. Uzoq yillar davomida olib borilgan izlanishlar va tajribalar tufayli

nafaqat qo'g'irchoqlar, balki sahna yuzasi, to'sqich va pardalar tuzilishi, sahna bezaklari singari spektaklning tasviriy tomonlari qayta ishlandi va takomillashtirildi. Tomoshabop tasviriy jihati bo'lmasa, qo'g'irchoq teatrining o'zi ham bo'lmaydi. Bu o'rinda rejissor va rassom hamkorligi boshqa teatrlarga qaraganda muhimdir. Musiqa, raqs, pantomima kabi san'at turlari qo'g'irchoq dunyosiga tobora chuqurroq kirib kelmoqda. Qo'g'irchoq teatrini qo'g'irchoqbop niqob taqib olgan aktyorlar bilan uyg'un ravishda namoyon etish tobora ommalashib, teatrning sahnaviy lisoni xilmaxil va ko'pqirrali bo'lib boryapti. Bugungi kunda qo'g'irchoq teatri ilgari imkoniyat bo'lmagan mavzu va g'oyalarni ko'tarib chiqyapti. Bolalar uchun repertuarda dramaturglar ko'proq urush va tinchlik, ezgulik va yovuzlik, tabiat ekologiyasi va inson qalbini asrash singari global mavzularga murojaat qilyapti. Bularning barchasi nafaqat aktyor, rejissorlar, balki ssenariychi, libos rassomi, qo'g'irchoq ustalari oldiga murakkab ijodiy vazifalar qo'ymoqda. Qo'g'irchoq teatrlari har qanday davlatda turli hamda o'zigacha tarzda rivojlangan. Shunday bo'lsada, qo'g'irchoq teatrining to'rt turini ajratib olish mumkin:

1. Qo'lga kiyib o'ynaladigan;
2. Ipli qo'g'irchoqlar;
3. Soyada boshqariladigan qo'g'irchoqlar;
4. Aktyor tomonidan o'ynaladigan qo'g'irchoqlar.

Qo'g'irchoq spektakllarida skulptor-rassom yaratgan jonsiz siymoga qo'g'irchoqboz jon baxsh etadi. Qo'g'irchoqning bitta haqqoniy xarakterini yaratish uchun qo'g'irchoqbozni soatlab sabot bilan oyna oldida mashq qilishga to'g'ri keladi. Shuning uchun qo'g'irchoqboz jismoniy sog'lom, qo'l va barmoqlari abjir, epchil bo'lishi kerak. Chunki qo'g'irchoqbozning har bir qo'l harakati qahramon fikrini ifodalaydi. Qo'g'irchoqboz har holatda tizzalab o'tirgan holda, yotgan holda to'siq ortida rol ijro etadi. Oddiy to'siqning umumiy balandligi 160-170 sm. bo'ladi. To'siq qanday balandlikda bo'lishidan qat'iy nazar, uning ustki qismiga birlashtirilgan reyka qo'g'irchoq uchun taxminiy yuradigan yer hisoblanadi. Aktyor sahnada qanday yursa, qo'g'irchoq ham shartli maydonda shunday yurish kerak, ya'ni reykaning pastga tushib ham chiqib ham ketmasligi kerak. To'siqdan qo'g'irchoqning uchdan ikki qismi tomoshabinga aniq ko'rinishi shart. Sahnaga ichkarisiga uzoqlashgani sari qo'g'irchoqni balandroq ko'tarish kerak. Chunki to'siqdan uzoqlashganda qo'g'irchoq tomoshabinga kichrayib ko'rinadi. Qo'g'irchoq teatri dekoratsiyalari ixcham bo'lishi kerak. To'siqda jihozlar qancha ham bo'lsa, shuncha yaxshi, chunki qo'g'irchoqlar xarakati va ijrosida uchun erkinlik va osonlik tug'iladi. Dekoratsiyalar rang-barang, yorqin va ravshan bo'lishi, lekin meyoridan chiqib ketmasligi kerak.

Dekoratsiyalar bir necha spektakllarda ishlatilishi uchun faneradan yasalgan. Qutichalardan, aylantirish mumkin bo'lgan ustunchalardan foydalanish mumkin. Dekoratsiyaning quyi qismi to'siqdan sal pastroq bo'lishi kerak, aks xolda dekoratsiyani aylantirganda qo'llar ko'rinib qolishi mumkin. Qo'g'irchoq spektaklini musiqasiz tasavvur qilishi qiyin, musiqa parda ochilganda, yopilganda, ko'rinishi o'rtasida, sahna o'zgarishdagi bo'shliqlarni to'ldirib turadi spektaklni mukammallashtiradi. Bundan tashqari musiqa ko'rinishlarining o'zida personajlar kuylaganda va raqs tushgan paytlarda ham kerak. Spektakllarga musiqalarni o'ziga mos xalq kuylaridan zamonaviy kuylardan topish mumkin.

Bugungi kunda qo'g'irchoq teatrlarida qo'yiladigan spektakllarni qatnashuvchilar to'siq oldida boshlovchi, hikoyachi rovida ishtirok etadilar. Bunday qatnashuvchilar o'zlarini xuddi spektaklning muallifi, shuningdek, rejissoridek his qilishi, go'yo sahnadagi qo'g'irchoqlar va zaldagi tomoshabinlarning vositachisi bo'lishi kerak. Boshlovchining tashqi qiyofasi spektakldagi qo'g'irchoqlar kiyimi ko'rinishiga mos bo'lishi muhim. Sahnada foydalaniladigan qo'g'irchoqlarning bir necha turi mavjud. Petrushka – qo'lga kiyib o'ynatiladigan qo'g'irchoqlar, qo'llarida sim o'rnatilgan mexanizmlil qo'g'irchoqlar, ip bilan boshqariladigan – marionetka, qo'g'irchoqlar, parolonda ishlangan boshi yog'ochdan yo'nalgan, to'siq ortidan soyasi tushirilib o'ynatiladigan qo'g'irchoqlar va boshqalar. Qo'g'irchoq teatri rejissorsiz ishlay olmaydi. Rejissor teatni boshqarish bilan birga, spektakl yaratishda katta mas'uliyatni o'z bo'yniga oladi. K. S. Stanislavskiy yozishicha, "Rejissorlikka o'rgatib bo'lmaydi, rejissor bo'lib tug'ilishi lozim". Spektaklni sahnalashtirish jarayoni juda murakkab bo'lib, mashaqqatli va qiziqarlidir.

Rejissorning spektakl ustida ishlash jarayonini shartli ravishda to'rtta bosqichga ajratib olish mumkin:

1. Pyesa ustida ishlash.
2. Qo'g'irchoq eskizlari va dekoratsiya xususida qo'g'irchoq ustasi bilan ishlash.
3. Aktyorlar bilan bir stol atrofida va shirmada ishlash.
4. Spektakl montaji (musiqa va chiroq bilan ishlash jarayoni)[6].

Dastlab rejissor vazifa qo'yadi, uni butun ijodiy jamoa hal qiladi, har bir pyesaning umumiy konsepsiyasidagi ana shunday uyushgan holda ish olib borish spektakl muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Qo'g'irchoq teatrlari repertuarini shakllantirishda teatrlarning badiiy kengashlari faoliyatlari muhim ahamiyatga ega. Tanlangan asarlar rejissor va adabiy hamkor tomonidan badiiy kengash muhokamasiga qo'yilib, shundan so'ng "O'zbekteatr" birlashmasi qoshidagi badiiy kengashda ko'rib chiqilgach, sahnalashtirilishiga tavsiya etiladi. Bunday jarayonni o'tash va yosh tomoshabinga badiiy jihatdan puxta, g'oyaviy-tarbiyaviy ahamiyat kasb etadigan spektakllar yetkazilib berishga imkon yaratadi. Teatr jamoalari keyingi vaqtlarda ba'zi iqtisodiy qiyinchiliklarni ro'kach qilib, tayyor tarjima asarlarini yoki avval sahnalashtirilgan asarlarini qayta-qayta sahnaga olib chiqishga urinmoqda, bolalar hayotini, o'y-fikrlari, orzu-istaklari, oilaviy munosabatlari, maktab hayoti kabi aks ettirgan zamonaviy mavzulardagi spektakllarga e'tibor susaygan. Holbuki, bugungi kunda milliy dramaturgiya sohasida o'ttizdan oshiq taniqli va yosh ijodkorlar qalam tebratmoqda. Ular orasida qo'g'irchoq teatrlari uchun asar yozadiganlari ham ko'p. O'zbekiston xalq shoiri Po'lat Mo'min, taniqli olimlar Muhsin Xalil, Toir Islom, iste'dodli hajvchi shoir Anvar Obidjon, Qoraqalpog'istonda xizmat ko'rsatgan san'at arbobi Po'lat Aytmurotov kabi dramaturglar bilan hamkorligi yetarli deb bo'lmaydi. Zeroki, yaqin hamkorlik tufayligina to'laqonli asarlar yaratilganligi ko'pchilikka ayon. Ayniqsa, dramaturgiya sohasiga kirib kelayotgan ijodkorni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, rag'batlantirish lozim.

"Milliy qo'g'irchoq dramaturgiyasi o'zining barcha tematik yo'nalishlarida folklor va mumtoz she'riyatga yondashadi"[7].

Xuddi shuningdek, bugungi kunda teatr ham milliy o'ziga xoslikni sahnada ifodalashda an'anaviy vositalarga tayanmoqda. Qo'g'irchoq teatrida doimo hayotimiz, bizni o'rab turgan olam, atrofimizdagi yaxshilik va yomonliklar ro'yi-rost va mo'jizaviy ohangda ifodalanishi lozim. Chunki bolalarni aldab bo'lmaydi. Ularga hayot haqiqatini o'rgatib borish lozim. "Qo'g'irchoq teatri, ulug', sehirli, maishiy bo'lib boshlanganligidan qat'iy nazar, hayotdan unib chiqqan hamda doimo, barcha tarixiy davrlarda u bilan juda ham uzviy bog'liq bo'lgan"[8].

Teatrning ijodiy faoliyati shuni ko'rsatmoqdaki, bugungi kunda ham u hayotdan ajralmagan holda rivojlanishda, shakllanishda davom etmoqda[9].

Qo'g'irchoq teatri aktyorini tarbiyalash aslida juda murakkab hisoblanadi. Aktyorni tarbiyalashda quyidagi yo'nalish bo'yicha ishlar olib boriladi:

1. Aktyorning ijod jarayonidagi o'z ustida ishlashi (jonli plan).
2. Zamonaviy qo'g'irchoq turlarini o'zlashtirishi.
3. Aktyor ijodi jarayonidagi obraz ustida ishlash va uning uslublari
4. Aktyorning qo'g'irchoq obraz talqini ustidagi ishi (qo'g'irchoq personajining plastik yechimlari)[10].

XULOSA

Qo'g'irchoq bilan birinchi uchrashuv aktyor uchun juda muhimligi, agar shu vaqtda aktyor qo'g'irchoq ustasi yasagan qo'g'irchoqni qabul qilmasa noaniqlik yuz beradi, ular yonma-yon bo'lsalar ham bir-birlari bilan kelishmaydilar biroq bir-birlariga halaqit beradilar. Unda qo'g'irchoq teatr san'ati o'zgacha shukuh bermaydi, jonlanmaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Qodirov M., Qodirova S. Qo'g'irchoq teatri tarixi. – Toshkent: Talqin, 2006y.
2. Qodirov M. Qo'g'irchoq san'ati // O'zbekiston san'ati. – Toshkent: 2001y.
3. Qodirov M., Qodirova S. Qo'g'irchoq teatri tarixi. – Toshkent: Talqin, 2006y.
4. И.Сперенский. Актёр театр кукол.- Москва: 1965г.
5. Hayitboyev Sh. Qo'g'irchoq teatri rejissurasi. – Toshkent: 2007y.
6. Kadirov M. Teatr kukol – teatr misli // Zvezda Vostoka jurnal. 1976g.
7. Смирнова Н. И. Искусство играющих кукол. – Москва: Искусство, 1983г.
8. Ismoilov A. Respublika qo'g'irchoq teatri rejissorlik izlanishlari // Teatr jurnal. -Toshkent: 2015y.
9. Ashurova M. Qo'g'irchoq teatr san'atining aktyorlik maktabi. Darslik. – Toshkent: 2007y.